

Merényi-Metzger Gábor

Nagysándor József tábornok születési adatai

A Nagysándor (Nagy-Sándor, Nagy Sándor) Józsefről szóló legújabb és legteljesebb életrajzi monográfia¹, valamint a legfrissebb hadtörténeti szakirodalom² – no meg persze az összes régebbi publikáció is – azt írja, hogy a tábornok a Bihar vármegyei Nagyváradon, 1804. október 17-én látta meg a napvilágot. Ez a hitelesnek vélt születési dátum azonban nem fedi a valóságot! És, hogy miért? Lásuk csak:

Nagysándor József tábornok az 1849. augusztus 27-ei kihallgatásakor azt vallotta, hogy „*Nevem Nagysándor József, Nagyváradon, Bihar megyében, Magyarországon születtem, negyvenhárom éves vagyok, katolikus vallású, nőtlen*”.³ Ugyancsak ezek az adatok szerepeltek az 1849. szeptember 26-án hozott ítéletében is, kivéve, hogy ott 45 évesnek írták.⁴ Az aradi halotti anyakönyvi bejegyzése szerint szintén nagyváradai születésű és 44 éves volt, igaz, itt református vallásúként tüntették fel.⁵ Végül pedig a cs. kir. katonai törzskönyvében az áll, hogy Nagyváradon, 1804-ben született és katolikus vallású.⁶

Nagyváradon akkoriban három római katolikus egyházközség, a várad-olaszi – melynek az anyakönyvei a plébánia irattárában találhatóak –, a várad-újvárosi és a várad-velencei – melyek iratai a Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Igazgatóságának (Arhivele Naționale Direcția Județeană Bihor) a birtokában vannak – működött. Ezen plébániák 1803 és 1805 közötti keresztelési anyakönyveiben azonban nem szerepel sem a Nagysándor József, sem a Nagy-Sándor József, sem pedig a Nagy Sándor József név. Nem található bennük továbbá olyan

1 *Fleisz János*: A leghazafiasabb érzelmű tábornok. Nagysándor József (1804–1849). Nagyvárad, 2004. 5. o.

2 *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000. 181. o.; *Hermann Róbert*: Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc vértanúi. Budapest, 2000. 36. o.; *Katona Tamás*: Az aradi vértanúk. Budapest, 2003. 36. o.; *Vértanúk könyve. A magyar forradalom és szabadságharc mártírjai 1848–1854*. Szerk.: Hermann Róbert. Budapest, 2007. 77. o.

3 *Katona*: i. m. 379. o.

4 *Katona*: i. m. 438. o.

5 Österreichisches Staatsarchiv. Kriegsarchiv (a továbbiakban: ÖStA. KA). Militärmatriken. Band 925. Sterberegister der K. k. Garnisons-Seelsorge Arad, 1850–1851. Seite 2.

6 ÖStA. KA. Grundbuchblätter des 2. Husaren-Regiment. Abg. I–III., Heft 1/99., Kt. 1135.

1804-ben született József keresztnévű törvénytelen gyermek sem, akinek a személyes adatai a későbbi tábornokra utalnának.

A keresett bejegyzés nincs továbbá a nagyváradi görög katolikus parókiák, valamint az evangélikus és a református egyházközségek anyakönyveiben – melyek mind a Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Igazgatóságának az őrizetében találhatóak – sem.⁷

Ezután felmerült bennem a gyanú, hogy Nagysándor József tábornok talán nem is Nagyváradon született. Igaz, hogy mind az aradi vallomásában és ítéletében, mind pedig a halotti anyakönyvi bejegyzésében ez az adat szerepel, de ezekben a dokumentumokban – mint például Lahner György esetében, akinél Besztercebányát említik születési helyként, valójában pedig Necpálon látta meg a napvilágot – előfordulnak hibák, elírások.

Egy ilyen, lehetséges születési helyként a Szatmár vármegyei Szatmárnémeti neve merül fel a forrásokban. Húga, Kovács Jánosné született Nagysándor Johanna 1869. december 26-án kelt halotti anyakönyvi bejegyzésében ugyanis az szerepel, hogy „szatmári származású”.⁸ Ugyancsak a szatmári származást erősítették nagybátyjának, Nagysándor Imre kalocsai érseki orvosnak és feleségének a halotti anyakönyvi adatai. A források szerint ugyanis ők is szatmári származásúak voltak.⁹

Ebből az időszakból azonban a szatmári római katolikus anyakönyvek nincsenek meg. Nem találhatóak sem a Szatmári Római Katolikus Püspöki és Káptalani Levéltárban, sem a Nemzeti Levéltár Szatmár Megyei Igazgatóságán (Arhivele Naționale Direcția Județeană Satu Mare), sem pedig a székesegyházi plébánián. Szerencsénkre az utóbbi helyen megvan az 1783 és 1976 közötti születések névmutatója, ebben azonban Nagysándor József neve nem szerepel.

Ekkor a kezembe került egy, a bécsi hadmérnöki akadémia történetéről szóló, az iskola anyakönyvei alapján összeállított monográfia, melyben a következő bejegyzés olvasható: „Nagy-Sandor, Karl von. Geboren am 26. Jan. 1806 zu Grosswardein. Vater ist Advocat in Pest... Karl von Nagy-Sandor diene bis zum Rittm. [Rittmeister] in der k. k. Armee. Später General in der Honvéd-Armee. Er wurde hingerichtet zu Arad am 6. Oct. 1849.”¹⁰

Először azt hittem, hogy csak a keresztnévet írták el. Később azonban kiderült, hogy a fenti forrásnak mindössze az utolsó három mondata vonatkozik Nagysándor Józsefre. A születési adatok és a Károly keresztnév egy másik

7 Itt szeretnék köszönetet mondani Emödi András nagyváradi püspöki levéltárosnak és Fleisz János egyetemi tanárnak, akik voltak szívesek megnézni nekem az említett anyakönyveket.

8 Budapest-Alsóvízvárosi Római Katolikus Plébániahivatal. Meghaltak anyakönyve. III. köt., 187. o., 90. fsz.

9 Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár. V. 61. A Kalocsa-belvárosi római katolikus plébánia iratai. Meghaltak anyakönyve. 149/1850. fsz., 108/1855 fsz.

10 *Friedrich Gatti*: Geschichte der k. und k. Technischen Militär-Akademie. I. köt. Geschichte der k. k. Ingenieur- und k. k. Genie-Akademie 1717–1869. Wien, 1901. 735.o.

Nagy-Sándorra, a tábornok – eddig ismeretlen – öccsére utalnak. Hogy a két személy nem egy és ugyanaz, azt az is bizonyítja, hogy 1830-ban mind a ketten szerepelnek az osztrák katonai schematismusban. „*Jos. v. Nagy-Sándor*”, mint a cs. kir. 2. huszárezred alhadnagya, „*Carl v. Nagy-Sandor*” pedig mint a cs. kir. 6. huszárezred kadétja.¹¹ Ráadásul ez a Nagy-Sándor Károly 1836-ban kilépett a hadseregből¹², míg József egészen 1846-ig szolgálta a császárt.

Itt a kutatást már majdnem teljesen feladtam, amikor is a kezembe került a tábornok nagybátyjának, dr. Nagysándor Imrének az egyetemi anyakönyvi bejegyzése. A dokumentum adatai szerint a Nagyváradon született, római katolikus vallású, 24 éves hallgatót 1799. november 21-én avatták orvosdoktorrá. De ami a leglényegesebb az az, hogy a vezetékneve nem Nagy-Sándor, vagy Nagy Sándor, hanem Sándor volt.¹³ Ugyancsak ezen a néven, azaz Sándor Imreként szerepel egyébként – mint Szatmárnémeti város orvosa – egy Szatmár vármegyéről, 1809-ben megjelent monográfiában is.¹⁴

Így arra gondoltam, hogy talán Nagysándor tábornok Sándor József néven látta meg a napvilágot. Azt, hogy pontosan mi okból lett a Sándor családnévből Nagy-Sándor, nem tudni, de azt igen, hogy erre a „névváltoztatásra” az 1810-es évek első felében kerülhetett sor.

Mint láttuk, 1809-ben Nagysándor Imrét még Sándor Imrének hívták, 1816-tól pedig az unokaöccse már Nagy-Sándor Józsefként szerepel az iskolai irataiban. Némi utánjárás után sikerült ugyanis megszerezni a pesti piarista gimnázium 1816/17. és 1817/18. évi anyakönyveiben található Nagysándor tábornokra utaló bejegyzéseit. Ezek szerint, „*Josephus Nagy Sándor*” római katolikus vallású, magyar nemzetiségű, 13, illetve 14 éves – azaz 1803-ban született –, Bihar vármegyei, nagyváradi születésű volt. Ugyancsak ezekből a dokumentumokból derült ki – eddig egyetlen eredeti forrásban sem szerepelt –, hogy az édesapját Józsefnek hívták, Pesten élt és „*em. fisc.*”, azaz nyugalmazott ügyvéd, esetleg ügyész volt.¹⁵

E feltételezett névváltoztatás tényének, valamint az iskolai matrikulák adatainak az ismeretében, jómagam is átnéztem a Nagyvárad-Olaszi Római Katolikus Plébánia irattárában található anyakönyveket, ahol végül sikerült megtalálnom a rég keresett – latin nyelvű – keresztelési bejegyzést, amely a következő adatokat tartalmazza:

11 Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1830. 303. o., 310. o.

12 Oesterreichische militärische Zeitschrift. Erstes Heft. Wien, 1834. 230. o.

13 Semmelweis Egyetem Levéltára. 1/f. Az Orvostudományi Karon végzett hallgatók jegyzéke. I. köt.

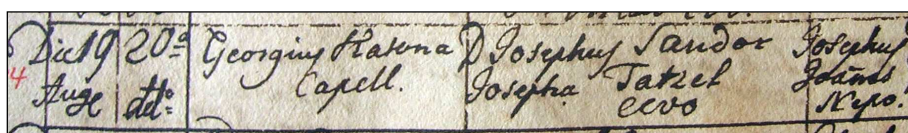
14 *Szirmay Antal*: Szathmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérete. I. köt. Buda, 1809. 212. o.

15 Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára. III. 12. A pesti gimnázium levéltára. Anyakönyvek. 42a. köt., 43a. köt.

A születés dátuma: 1803. augusztus 19.
 A keresztelés dátuma: 1803. augusztus 20.
 Születési helye: [Nagyvárad]
 Neve: József János Nepomuk
 Vallása: [Római katolikus]
 Neme: [Fiú]
 Törvényessége: [Törvényes]
 Szülei: Sándor József úr és Tatzel Jozefa, polgárok
 Keresztszülei: Urbányi Mátyás úr és Droszt Anna Mária asszony, polgárok
 Keresztelő: Katona György káplán¹⁶

Summa summarum, Nagysándor József tábornok Nagyváradon, 1803. augusztus 19-én látta meg a napvilágot. Azt pedig, hogy ez a Sándor József nevű gyermek azonos a „mi” vértanú tábornokunkkal, az a tény is bizonyítja, mely szerint ennek is volt egy Károly nevű öccse. A fentebb már említett Nagy-Sándor Károly a források szerint 1806. január 26-án született, ez a Sándor Károly pedig ugyanezen a napon – igaz egy évvel korábban, azaz 1805-ben – látta meg napvilágot.¹⁷ Ez pedig nem lehet a véletlen műve.

Említésre méltó adat, hogy a Nagyváradon, 1801. január 19-én összeházasodott¹⁸ szülőknek, a várad-olaszi születésű és római katolikus vallású idősebb Sándor Józsefnek és a várad-újvárosi születésű és szintén római katolikus vallású Taczl – vagy másképpen írva Tatzl, Tatzel, Taczel, etc. – Jozefának összesen nyolc gyermeke született.¹⁹ Közülük azonban csak József, Károly és – a feltehetően valóban Szatmárnémetiben született – Johanna élte meg a felnőtt kort. Lajos (1801–1812), Sarolta (1806–1809), Amália (1808–1812), Imre (1811–1811) és Lajos (1813–1813) még gyermekként hunytak el.²⁰

(Nagy) Sándor József keresztelésének bejegyzése a Nagyvárad-Olaszi Római katolikus Plébánia anyakönyvében

16 Nagyvárad-Olaszi Római Katolikus Plébániahivatal (a továbbiakban: NVOP). Kereszteltek anyakönyve. I. köt. 334. old.

17 NVOP. Kereszteltek anyakönyve. I. köt., 344. old.

18 NVOP. Házassultak anyakönyve. I. köt. 155. old.

19 NVOP. Kereszteltek anyakönyve. I. köt. 321, 334, 344, 354, 362, 385. old.

20 NVOP. Meghaltak anyakönyve. I. köt. 358. o., 387. o., 402. o., 407. o., 415. o.